

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΜΖ'

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1976

ΤΕΥΧΟΣ Β'

ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΙΚΟΝΙΟΥ

(ca. 341/5 — 395/400)

«ΠΕΡΙ ΨΕΥΔΟΥΣ ΑΣΚΗΣΕΩΣ» *

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Γ. ΜΠΟΝΗ

Όμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

3. Ἐπὶ τοῦ διασωθέντος ἀποσπάσματος τούτου, θὰ εἶχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἐξῆς. Ὁ ἐπίτιτλος: Τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου, ἐπισκόπου Ἰκονίου «Περὶ τῶν ψευδεπιγράφων τῶν παρ' αἰρετικοῖς» κακῶς ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ K. Holl (μν. ἔ., σ. 56) καὶ ὡς ὁ τίτλος τοῦ ἔργου τοῦ Ἀμφιλοχίου, ἐξ οὗ ἐλήφθη καὶ τὸ σχετικὸν ἀπόσπασμα. Διὰ τοῦ ὄρου «Ἀποστολικὰ ψευδεπίγραφα» νοοῦνται ἀρχαίῳθεν συλλήβδην τὰ «νόθα» ἢ «ἀπόκρυφα» ἔργα, τὰ ἀποδιδόμενα κακῶς εἰς τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους καὶ ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας παντελῶς ἀποκηρυχθέντα, ὡς ἔργα κακοβούλων αἰρετικῶν. Σημειωθῆτω δ' ὅτι ὁ ὄρος «ψευδεπίγραφον» ἀπαντᾷ ἤδη π.Χ. παρὰ τῶ ἱστορικῶ Πολυβίῳ 24,5,5 καὶ τῶ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασσεῖ, Περὶ λεκτικῆς δεινότητος τοῦ Δημοσθένους 57. Περὶ τῶν «ἀποστολικῶν ψευδεπιγράφων» διέλαβον διεξοδικῶς ὁ W. Schneemelcher (Edgar Hennecke—W. Schneemelcher, Neutest. Apokryphen II,53) καὶ ὁμοῦ μὲ τὸν K. Schäferdiek (αὐτόθι, σ. 110). Καὶ εἰς μὲν τὰ «ἀποστολικὰ ψευδεπίγραφα» ὁ πρῶτος περιέλαβε τὸ «Κήρυγμα καὶ τὰ Κηρύγματα Πέτρου», τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Λαοδικεῖς τοῦ Παύλου, τὴν ἀπόκρυφον ἀλληλογραφίαν Παύλου καὶ Σενέκα καὶ τέλος τὴν ἀπόκρυφον

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 14 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

ἐπιστολὴν τοῦ μαθητοῦ τοῦ Παύλου Τίτου. Ἐπίσης εἰς τὴν τῶν «ψευδεπιγράφων» κατηγορίαν περιελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Hornschuh καὶ Bornkamm αἱ ἀπόκρυφοι Πράξεις τῶν ἀποστόλων Ἰωάννου, Πέτρου, Παύλου, Ἀνδρέου καὶ Θωμᾶ (αὐτόθι, II, 110 ἑ.ἑ.). Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι τὸ πρῶτον ἀπόσπασμα: «Δίκαιον δὲ ἡγησάμεθα...» ἐμφανίζει ἰδεολογικὴν συγγένειαν πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Εἰρηναίου ἐν τῷ Προοιμίῳ τοῦ γνωστοῦ ἔργου του «Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου Γνώσεως» λεγόμενα (Β.Ε.Π., ἐκδ. Ἀποστολ. Διακονίας, τ. 5, 93 ἑ.). Τὸ δεύτερον ἀπόσπασμα: «Δείξομεν γὰρ τὰ βιβλία ταῦτα...» ὑπενθυμίζει σαφῶς ῥήσεις τοῦ ἔργου τοῦ Ἀμφιλοχίου, περὶ οὗ ὁ λόγος. Λέγει ἐν XXII, 5 περὶ Σίμωνος μάγου: «...δείξομεν πᾶσαν τοῦ διαβόλου τὴν κακίαν εἰς τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν δεξάμενον», δηλ. τὸν Σίμωνα. «Δ α ι μ ὀ ν ω ν σ υ γ γ ρ ᾶ μ μ α τ α» ἀποκαλεῖ τὰ ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν ἀπόκρυφα ἔργα. Καὶ ἐν XVII, 5 τοῦ «Περὶ ψευδοῦς ἀσκήσεως» χαρακτηρίζει ὁμοίως ταῦτα ὡς «διαβολικὰ συγγράμματα», ἀποκαλῶν μάλιστα «κεράτια», μεθ' ὧν ὁ ἄσωτος τοῦ Εὐαγγελίου ἐτρέφετο, λαμβάνων ἐκ τῆς τροφῆς τῶν χοίρων (Λουκ. 15, 16). Ἄλλ' ἔτι σπουδαιότερον εἰς ἀποδεικτικὴν ἰσχὺν καὶ εἰς τεκμηρίωσιν ὅτι ὁ Ἀμφιλόχιος εἶναι ὁ συντάξας τὸ ἔργον «Περὶ ψευδοῦς ἀσκήσεως», εἶναι τρίτον ἀπόσπασμα, ἐν ᾧ ἀποδεικνύεται, ὅτι «οἱ ἀποστάται τῆς Ἐκκλησίας» αἰρετικοὶ ἔκαμνον χρῆσιν τῶν «ψευδεπιγράφων» ἔργων δῆθεν τῶν ἀποστόλων, διαστρέφοντες ὡς «ψεῦσται» τὰ ὑπὸ τῶν κανονικῶν βιβλίων τῆς Κ.Δ. γεγονότα πρὸς στήριξιν τῶν κακοδοξιῶν των. Ἡ ἀναφορὰ τοῦ Ἀμφιλοχίου γίνεται πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν χρησιμοποιούμενον ἀπόκρυφον ἔργον «Π ρ ᾶ ξ ε ι ς Ἰ ω ἄ ν ν ο υ»¹. Ὁ Ἀμφιλόχιος ἐν τῷ ἀποσπάσματι τούτῳ λέγει: «ὁ γράψας ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτι ὁ Κύριος ἀπὸ τοῦ σταυροῦ λέγει, Ἰ δ ο ὄ ὁ υ ἰ ὀ ς σ ο υ» (Ἰω. 19, 26). «Πῶς ἐνταῦθα

1. Ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου μνημονεύονται ὁμοῦ μετὰ τῶν «Πράξεων τοῦ Ἀνδρέου» ὡς ἔργα τοῦ Λευκίου Χαρίνου τοῦ πρεσβυτέρου. Συνετέθησαν δὲ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰ. ἐν Συρίᾳ. Πρβλ. ἡμέτερον ἔργον «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν Χριστιανικὴν Γραμματείαν», σ. 225. Πρβλ. F i c k e r, Amphiloichiana I, 137/40. H e n n e c k e — S c h n e e m e l c h e r, II, 126.

λέγει μὴ παρεῖναι;». Προφανῶς ὑπαινίσσεται ὁ συντάκτης τοῦ ἀποσπάσματος τὸ 97 κεφ. τῶν ἀποκρύφων «Πράξεων Ἰωάννου»¹. «Ἄλλ' οὐδὲν ξένον», λέγει περαιτέρω ὁ Ἀμφιλόχιος. Οὐδὲν δηλ. τὸ παράδοξον. «Ὡσπερ γὰρ ὁ Κύριος ἀλήθεια ἐστίν, οὕτως ὁ διάβολος ψεύστης τυγχάνει...». Οἱ αἰρετικοὶ ἀρύονται τὰς ψευδοδιδασκαλίας τῶν ἐκ τῶν «συγγραμμάτων τῶν δαιμόνων», τῶν μεστῶν ψευδῶν, ἀσεβείας καὶ πλάνης. Ἀναφέρεται δὲ διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Ἀμφιλόχιος εἰς τὸ κεφ. 8,44 τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου: «Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ· ὅταν λαλῆ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ». Τὰ αὐτὰ που, τοῦλάχιστον μὲ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, διατυπώνει καὶ ἐν τῷ ἀνωτέρω «Περὶ ψευδοῦς ἀσκήσεως» ἔργῳ ὁ συγγραφεύς.

4. Ἀσφαλῶς δὲν δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι ἐξ ὁμοιομόρφων φραστικῶν καὶ ἰδεολογικῶν διατυπώσεων ἢ ἀκόμη ἐκ τῆς αὐτῆς χρήσεως λέξεων τινῶν, μάλιστα εἰς κείμενα ἀποσπασματικά, ἀποδεικνύεται καὶ συγγένεια πρὸς ἔργον ἀνωτέρως παραδιδόμενον μὲ ἀπώτερον σκοπὸν τὴν ταύτισιν τοῦ ἔργου τούτου πρὸς τὰ ἀποσπασματικῶς δεδομένα κείμενα ἐνὸς συγγραφέως. Παρὰ ταῦτα, ὅσον ἀσθενῆ καὶ ἀν φαίνωνται τὰ συγγενῆ ἢ καὶ ὁμοιόμορφα ταῦτα στοιχεῖα, δὲν παύουν ν' ἀποτελοῦν ἄξια λόγου ἐξωτερικὰ τεκμήρια συγγενείας πρὸς ἄλληλα. Εἰς τὰ ἐξωτερικὰ τεκμήρια τῆς κατὰ τῶν αἰρέσεων ἀναληφθείσης πολεμικῆς ὑπὸ τοῦ Ἀμφιλοχίου καὶ ὅτι οὗτος ἰδιαιτέραν θέσιν κατέλαβεν ἐναντι τοῦ ἐπισήμου κράτους, ἀγωνιζομένου κατὰ τῶν αἰρέσεων τότε, ἐπειδὴ πολλὰ τὰ δεινὰ ἐπεσωρεύοντο ἐκ τῆς ἀνταρσίας τῶν αἰρετικῶν καὶ διὰ τὸ κράτος, κατατάσσομεν καὶ τὰ ἐπόμενα: α) Τῇ 30ῇ Ἰουλίου 381 ἐξέδωκεν ὁ αὐτοκράτωρ μέγας Θεοδοσίος ἐπ' εὐκαιρία τῆς λήξεως τῆς Β' ἐν Κων/πόλει οἰκουμενικῆς συνόδου Διά-

1. Lipsius—Bonnet, Acta apostolorum apokrypha, II, 4, 199. Hennecke—Schneemelcher, II, 157.

ταγμα (cod. Theod. XVI,1,3), δι' οὗ ὁ Ἀμφιλόχιος ἀνεγνωρίζετο ὡς ἐκπρὸσωπῶν τὴν ὑγιᾶ ὀρθοδοξίαν μετὰ τοῦ Ὀπτίμου Ἀντιοχείας ἐν τῇ Ἀσιατικῇ περιοχῇ. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ Δ/τι πρὸς τὸν ἑπαρχὸν Εὐτόρπιον (praefectus praetorio: Cod. Theod. XVI,5,7) λόγος γίνεται κατὰ τῶν Μανιχαίων καὶ τῶν συνδεομένων μετ' αὐτῶν αἰρετικῶν παραφυάδων, Ἐγκρατιτῶν, Ἀποτακτιτῶν, Ὑδροπαραστατῶν ἢ Σακκοφόρων κ.λπ., ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐστράφη ὁ Ἀμφιλόχιος. β) Ἐπίσης ἐν τῷ cod. Theod. XVI, 5,9 τοῦ ἔτους 382 πρὸς τὸν ἑπαρχὸν Φλῶρον (praefectus praetorio) ἀναφέρονται οἱ αὐτοὶ αἰρετικοὶ Μανιχαῖοι, Ἐγκρατῖται καὶ Σακκοφόροι ἢ Ὑδροπαραστάται. γ) Ἐν ἔτει 383 καὶ ἐν cod. Theod. XVI, 5,10 πρὸς τὸν βικάριον τῶν ἐπίσκοπων τοῦ Πόντου στρέφεται ἡ Διαταγὴ κατὰ τῶν Τασκοδρογγιτῶν. δ) Ἐν ἔτει ἐπίσης 383 καὶ ἐν cod. Theod. XVI, 5,11 πρὸς τὸν Ποστουμιανὸν τὸν ἑπαρχὸν λόγος γίνεται περὶ τῶν αὐτῶν, ὡς καὶ πρότερον αἰρέσεων, ἦτοι Μανιχαίων, Ἐγκρατιτῶν, Ἀποτακτιτῶν, Σακκοφόρων, Ὑδροπαραστατῶν. Σημειωθῆτω δ' ὅτι μετὰ μακρὰν ἀνάπαυλαν, μόλις τὸ ἔτος 398 ἡ αὐτοκρατορικὴ νομοθεσία στρέφεται κατὰ τῶν αἰρέσεων (Εὐνομιανῶν καὶ Μοντανιστῶν, μόνον τῆς Δύσεως: cod. Theod. XVI, 5,34). Πάλιν τὸ ἔτος 410 (αὐτόθι XVI, 5,48) ὁ αὐτοκρατορικὸς νόμος στρέφεται κατὰ τῶν Μοντανιστῶν καὶ πάλιν, ὅπως καὶ κατὰ τῶν Πρισκιλλιανιστῶν. Τέλος μόλις τὸ ἔτος 428 (αὐτόθι XVI, 5,65) ἀναφέρονται μετὰ τῶν Μοντανιστῶν καὶ Πρισκιλλιανιστῶν, οἱ Φρυγες, οἱ Μεσσαλιανοί, οἱ Εὐχῖται ἢ Ἐνθουσιασταί, οἱ Δονατισταί, οἱ Αὐδιανοί, οἱ Ὑδροπαραστάται, οἱ Ἀσκοδρογγῖται ἢ Τασκοδρογγῖται, καὶ τελευταῖοι οἱ Μανιχαῖοι. Ἐκ πάντων τούτων γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ αὐτοκρατορικὴ νομοθεσία στρέφει δραστηρίως τὴν προσοχὴν τῆς πρὸς καταπολέμησιν ἐκείνων τῶν αἰρέσεων, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἰδιαιτέρον ρόλον ἔπαιξεν ὁ κλεινὸς τοῦ Ἰκονίου μητροπολίτης Ἀμφιλόχιος, μάλιστα ἀπὸ τῆς ἐν Σίδῃ τῆς Παμφυλίας συνόδου τοῦ ἔτους 376. Ἡ δὲ δραστηριότης τῆς αὐτοκρατορικῆς νομοθεσίας κατὰ τῶν ἐν λόγῳ αἰρέσεων ἐμφανίζεται συνεχῶς κατὰ τὰ ἔτη 381-383, ἦτοι εὐθὺς μετὰ τὴν Β' οἰκουμενικὴν σύνοδον καὶ ἀφοῦ ὁ

Ἄμφιλόχιος ἐκηρύχθη ὡς τὸ πρότυπον ὀρθοδόξου φρονήματος μετὰ τοῦ Ὀπτίμου διὰ τὴν Ἀσιατικὴν περιοχὴν. Πάντα ταῦτα, νομίζομεν, συνθέτουν ἐν σύνολον ἐξωτερικῶν τεκμηρίων, ἐφ' ὧν πᾶς ἀπροκατάληπτος κριτῆς δύναται νὰ στηριχθῆ διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι, ἐκτὸς τοῦ Ἄμφιλοχίου, οὐδεὶς ἕτερος ἔχει τὰ ἐφόδια πρὸς οἰκείωσιν ἀντιρρητικοῦ τινος ἔργου, τῆς σπουδαιότητος τοῦ «Περὶ ψευδοῦς ἀσκήσεως» ἀνωνύμως δυστυχῶς παραδοθέντος. Πάντα τὰ ἐξωτερικὰ τεκμήρια ὀδηγοῦν καθ' ἡμᾶς εἰς ἀπόδοσιν τῆς πατρότητος τοῦ ἔργου εἰς τὸν κλεινὸν μητροπολίτην Ἰκονίου Ἄμφιλόχιον.

β) 1. Ἐσωτερικὰ τεκμήρια: Ἀναγινώσκων τις τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀντιρρητικὸν ἔργον, σχηματίζει παρευθὺς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρόκειται περὶ δικανικοῦ Λόγου. Ἐκφραστικὰ καὶ ὑφολογικὰ στοιχεῖα, δικανικὴ ἐπιχειρηματολογία, χρήσις χωρίων εἰς βεβαίωσιν τῆς θέσεως τοῦ γράφοντος. Ἐπίσης ῥητορικὰ σχήματα λόγου πάσης μορφῆς καὶ διατυπώσεως, συνήθη εἰς πάσας τὰς φερομένας ὡς γνήσιας Ὀμιλίας τοῦ Ἄμφιλοχίου, διαλεκτικαὶ ἰδιομορφίαι, μάλιστα δι' ἐρωταποκρίσεων παρηχητικὰ ῥητορικὰ σχήματα· ἀπλῆ χάριν τῶν «ἀπλουστέρων» διατύψεις, περιφράσεις, πλεονασμοί, γινῶμαι, χρήσις συνωνύμων καὶ ὑπὲρ πάντα πλουσιωτάτη χρήσις χωρίων ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, Π. καὶ Κ.Δ. εἶναι στοιχεῖα κοινὰ τοῦ ἡμετέρου ἔργου πρὸς τὰ γνήσια ἔργα καὶ ἰδίᾳ τὰς Ὀμιλίας τοῦ Ἄμφιλοχίου. Ἀρκούμεθα εἰς ἓνα, λίαν χαρακτηριστικὰ παραδείγματα πρὸς ἀποφυγὴν ἀσκόπου ἐπιβαρύνσεως τοῦ κειμένου. Ἄλλωστε τὰ θετικὰ γνωρίσματα τῆς μορφῆς τοῦ Ἄμφιλοχίου λόγου εἶναι ἡ ἀπλότης, τὸ ἀνεπίδεικτον, τὸ συγκεκριμένον, τὸ σύντομον καὶ πραγματικόν, ἄνευ φαντασιωδῶν ἐπεκτάσεων, τοῦθ' ὅπερ ὑπό τινων καὶ ὡς φραστικὴ πτωχεία διὰ τὸν ἡμέτερον συγγραφέα ἐχαρακτήρισθη. Φυσικὰ δὲν δύναται νὰ υπάρξῃ οὐδὲ πόρρωθεν σύγκρισις τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως πρὸς τοὺς τρεῖς μεγάλους Καππαδόκας τῆς ἐποχῆς του. Ἄλλωστε δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ὁ Ἄμφιλόχιος 30ετῆς περίπου εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἀναλα-

βών μίαν τῶν σημαντικωτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Λυκαονικῆς Ἐκκλησίας, ὡς μητροπολίτης Ἰκονίου. Καί ἤτο ἠναγκασμένος ἀπὸ τοῦ νῦν ν' ἀποδυθῆ εἰς μελέτας θεολογικὰς καὶ δογματικὰς, ἅς τῇ βοηθείᾳ καὶ τῶν Καππαδοκῶν φίλων του καὶ μάλιστα τοῦ μ. Βασιλείου καὶ τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ ἠύξησεν, ἀναδειχθεὶς καὶ ἐν τούτῳ ζηλωτῆς καὶ πρότυπον εὐσεβείας, ἀγιότητος καὶ ὀρθοδοξίας.

2. Ὡς συγγραφεὺς ὁ Ἀμφιλόχιος ἐμφανίζεται ἐκ τῶν γνησίων ἔργων του, ὡς βαθέως θρησκευσμένη καὶ ἰσχυρὰ προσωπικότης, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν ἀφθονίᾳ ἰδεῶν καὶ θεολογικῶν γνώσεων πεπλουτισμένη. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν πλάττει καὶ διαμορφώνει τὸ ὑλικὸν εἰς πάντα τὰ ἔργου του εἶναι ὁ αὐτός, πανομοιότυπος καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔργῳ. Εἰς πᾶσαν σελίδα τῶν ἔργων του, ὡς καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ, ὁ σ. φαίνεται ἐξαρτώμενος ἀπὸ γραφικὰ χωρία, ἅτινα δεικνύουν εἰς αὐτὸν τὸν μίτον τῆς ἰδεολογικῆς του ἐκθέσεως, ἀποδεικνύοντα ἅμα τοῦτον στερούμενον φαντασίας. Τὸ προοίμιον—ἂν θεωρηθῆ τὸ ἀκέφαλον τῆς πρώτης σελίδος τοῦ χφου ὡς συνέχεια τοῦ «προοιμίου»—, ἄρχεται ἀποτόμως: «Οὐδὲ (ν) οὐράνιον φρονούσιν· ἀλλ' οὐδὲ ἀνθρώπινον φρόνημα ἔχουσιν», ἤτοι διὰ τοῦ συνήθους παρρηγητικοῦ ῥητορικοῦ σχήματος. Ἀποτόμως ἄρχεται καὶ τῶν λοιπῶν κηρυγμάτων του ὁ Ἀμφιλόχιος. Τὰς ἀντιθέσεις χρησιμοποιεῖ κατὰ προτίμησιν πρὸς ἔμφασιν. Π.χ. κ. I, 3: «αἱ γὰρ Γραφαὶ εἰοίκασι τοῖς βοηθήμασι τοῖς ἱατρικοῖς, ἅτινα καλῶς μὲν σκευαζόμενα θεραπεύει, φαύλως δὲ ἢ ἀτέχνως διδόμενα φονεύει». Συνηθέσταται εἶναι αἱ ἐρωτηματικαὶ καὶ ἀποκριτικαὶ προτάσεις: II, 2: «Αἱ μέντοι μικραὶ ἀλώπεκες... τί ἔχουσι δυνατὸν εἰς τὸ ἀπατῆσαι; οὐ φρόνησιν, οὐκ ἰσχύν, οὐ παρρησίαν...» V, 1: «Τίς ὁ καθηγητῆς τῶν αἱρέσεων τούτων; Ὁ καθηγητῆς πασῶν τῶν αἱρέσεων ἐστὶν ὁ διάβολος». Ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἀναζητεῖ πάντοτε τὸ ἐκ τῆς Ἀγ. Γραφῆς στήριγμα ἢ διὰ τὴν μετάβασιν εἰς ἄλλας ἐννοίας ἢ διὰ τὴν σύνδεσιν πρὸς τὰ πρότερον λεχθέντα. Ἐννοεῖται, ὅτι διὰ τὸν σ. ἀξίαν ἔχει καὶ ἡ παρεχομένη διὰ τοῦ γραφικοῦ ῥητοῦ παραστατικῆ εἰκῶν καὶ ἡ διδομένη δι' αὐτοῦ ἔμφασις.

Τὰς δογματικὰς του θέσεις κατοχυρώνει ὁ σ. διὰ γραφικῶν χωρίων. Τὴν δογματικὴν ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου τοῦ Ἰω. 6,50: «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα...» ἐρμηνεύει πάλιν διὰ τῆς Γραφῆς: «Καὶ διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ περὶ ἡμᾶς ἀγάπην τὸ οἰκεῖον αὐτοῦ αἷμα τίμημα κατέβαλεν ὑπὲρ ἡμῶν· «τιμίω γὰρ αἷματι ἡγοράσθητε», Πέτρος ὁ ἀπόστολός φησιν» (IX,4). Ἴδιον χαρακτηριστικὸν τοῦ σ. εἶναι καὶ τοῦτο, σύνηθες εἰς πάντα τὰ ἔργα τοῦ Ἀμφιλοχίου. Οὗτος παρουσιάζει τὰ πρόσωπα οἰονεὶ διαλεγόμενα μετ' αὐτοῦ. Ἀπευθυνόμενος εἰς τοὺς αἵρετικούς του καὶ οἰονεὶ παρόντας θεωρῶν τούτους, ἐρωτᾷ λέγων: «Ἐδειξέ σοι πανταχοῦ τὴν ἰσχὺν τοῦ μυστηρίου τῶν χριστιανῶν...» (XI,1). «Ἄθλιε, εἰ πάση φυλακῇ ἐτήρεις τὴν καρδίαν...» (XII,5). Τὸ ἀντιρρητικὸν στοιχεῖον συνδέεται πολλάκις μετὰ παραινέσεων ἢ καὶ ἀπειλῶν: «Εἰ γὰρ ταύτην προκοπὴν λέγεις — δηλ. τὴν ἐγκράτειαν καὶ ἀπόταξιν καὶ «τὸ μὴ γινώσκειν τὸν ἱερέα σου...» — εἰς ταύτην φθάνουσιν οἱ μαινόμενοι» (XIV, 5). Καὶ ἡ ἀπόκρισις: «Δῆλον οὖν, ὅτι τῷ πάθει τῆς μανίας κατέχονται καὶ οἱ ἀποστάται τῆς Ἐκκλησίας» (XV,1). Ἀξία σημειώσεως εἶναι καὶ ἡ θέσις τοῦ σ. περὶ γάμου καὶ παρθενίας, ὡς καὶ περὶ γυναικὸς ἀγνῆς καὶ καθαρευούσης. Πβλ. κ. XLIV,1-5. Ὅρα σχετικῶς καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀμφιλοχίου ἐν τῇ «Εἰς τὴν ὑπαπαντὴν» Ὀμιλίᾳ του λεγόμενα: «Θαυμαστὴ τοίνυν ἡ παρθενία, ἡ ὄντως ἀληθῆς παρθενία, ἐπειδὴ ἐστὶ καὶ ἐν παρθενίᾳ διαφορά. Αἱ μὲν νυστάξασαι, αἱ δὲ γρηγορήσασαι. Θαυμαστὸς καὶ ὁ γάμος, ὁ ἀληθῆς καὶ τίμιος· πολλοὶ γὰρ ἐφύλαξαν καὶ πολλοὶ παρεσάλευσαν. Θαυμαστὴ δὲ καὶ ἡ χηροσύνη. Καλὸν γὰρ τῶν τριῶν ταγμάτων ἀπομνημονεῦσαι» (M. 39,49B).

3. Ἐπιθυμῶ ἐνταῦθα τὸ περὶ «γυναικαρίων» θέμα, τῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔργου ἀναφερομένων μετὰ βδελυγμίας ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου σ., νὰ ἐπισημάνω ὅτι παρόμοιαι ἀντιλήψεις, ἀκόμη διὰ τῶν αὐτῶν χαρακτηριστικῶν λέξεων καὶ φράσεων περὶ τῶν παρ' αἵρετικοῖς ἀμαρτωλῶν «γυναικαρίων», λόγον ἐκτενῆ κάμνει καὶ ὁ Εἰρηναῖος ἐν τῷ ἔργῳ του «Περὶ ψευδωνύμου γνώσεως», παρὰ M. 7α, 588,6: «ἐξαπατῶντες — δηλ. οἱ αἵρετικοὶ — γυναι-

κάρια πολλά διέφθειραν... διὸ καὶ ἐλευθέρως πάντα πράσσειν, μηδένα ἐν μηδενὶ φόβον ἔχοντας...». Μ. 7α, 592,7: «...πολλὰς ἐξηπατήκασι γυναῖκας, αἵτινες ... ἔναι μὲν εἰς τὸ παντελὲς ἀπέστησαν, ἔναι δὲ ἐπαμφοτερίζουσι... μήτε ἔξω, μήτε ἔσω οὔσαι...». Μ. 7α, 624: «μόνον εἶδωλον». Μ. 7α, 633B: «Ὅσοι δὲ ἀφίστανται τῆς Ἐκκλησίας καὶ τούτοις τοῖς γραῶδεσι μύθοις πείθονται, ἀληθῶς αὐτοκατάκριτοι». Μ. 7α, 690: «Ἀπὸ Σατορνίνου καὶ Μαρκίωνος οἱ καλούμενοι Ἐγκρατεῖς ἀγαμίαν ἐκήρυξαν... ἐμψύχων ἀποχὴν...». Τὸ ὅλον κείμενον εἶναι δι' ἡμᾶς σπουδαιότατον, διότι ἐμφανίζει τὸν σ. τοῦ ὑπ' ὄψιν ἔργου ἀντλοῦντα οὐ μόνον ἰδέας, ἀλλὰ καὶ φράσεις πανομοιότυπους ἐκ τοῦ Εἰρηναίου.

4. Συμπερασματικῶς λεχθήτω καὶ τοῦτο. Ὁ σ. τοῦ ἔργου ἓνα σκοπὸν ἔχει, ὅπως καταστήσῃ ἐμφανῆ τὴν ἀσέβειαν τῶν αἰρετικῶν, οὓς καταπολεμεῖ διὰ τὴν προφυλάξῃ τὸ εὐσεβὲς ποιμνιὸν τοῦ ἀπὸ τὴν ἐξαπάτησιν καὶ τὴν παραπλάνησιν τούτου ὑπὸ τῶν ἐν σχήματι προβάτων ἐρχομένων αἰρετικῶν. Πεποίθησις τούτου εἶναι ὅτι οἱ αἰρετικοὶ τοῦ εἶναι «ἀσέβεῖς» καὶ δόλιοι. Ὁ ἡμέτερος σ. ζῶν ἐνσυνειδήτως καὶ μετ' ἀκραδάντου πίστεως τὴν ἀντίθεσιν «Θεοῦ» καὶ «διαβόλου», «Ἐκκλησίας» καὶ «αἰρέσεως», θεωρεῖ τὰς αἰρέσεις προελθούσας ἐκ τοῦ διαβόλου καὶ ἐπομένως ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸν διάβολον, παρ' οὗ καὶ κρατοῦνται δέσμιοι. Κυρίαρχος αὐτῶν γενόμενος ὁ διάβολος, παρωθεῖ τοὺς αἰρετικούς ψευδο—«Ἐγκρατίτας» καὶ ψευδο—«Ἀποτακτίτας» ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ χεῖρον. Ἐν πρώτοις «καὶ αὐτοὺς πάλιν κατατέμνει ὁ διάβολος· ἅπαξ γὰρ κρατήσας αὐτῶν ἀντιπαιγνίου αὐτοῖς κέχρηται· εὐρῶν γὰρ τινα εἰς αὐτοὺς σάκκινα φοροῦντας ἔχωρισε ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν φορούντων τὰ ἔρινα ἰμάτια, ὡς ἀπὸ ἀσεβῶν» (XXVI,3). Μὴ κορεσθεὶς ἐκ τῆς ἀπάτης ταύτης ὁ διάβολος «πάλιν κατασχίζει τοὺς τὴν ψευδῶνυμον ἀπόταξιν περιβεβλημένους» (αὐτόθι,4). Καὶ οὕτω κατήντησαν οἱ αἰρετικοὶ «ἀλλήλους βδελυσσόμενοι καὶ ἀπ' ἀλλήλων χωριζόμενοι· καὶ ἀπ' ἀλλήλων χωριζόμενοι ὡς ἀπὸ πολεμίων νομίζουσι χωρί-

ζεσθαι· ὅπερ καὶ ἀπόταξιν ὀνομάζουσιν» (αὐτόθι, 6). «Χωρισθέντες γὰρ ἀπ' ἀλλήλων, πόλεμον ἀδιάλλακτον» (XXVII,1) ἔχουσι, γιγνόμενοι καὶ παραβάται τῆς πρώτης καὶ μεγάλης ἐντολῆς τοῦ Κυρίου, τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Κενοδοξία, ἀλαζονεία, ὑπερηφανία, φαρισαϊσμός κατέστησε τούτους ἀσεβεῖς, «κεχωρισμένους καὶ ἄλλοτρίους παντελῶς τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ὀνόματα σεμνὰ ψευδῶς ἑαυτοῖς ἐπονομάσαντας» (XXXIII,4).

(Συνεχίζεται)